

ՎԵՐՋԻՆ ԽՕՍՔ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Այսօր վերջին անգամն է որ մենք առիթ ունենք կաթողիկոսական թեկնածուների առիթով խօսելու: Եւ գրում ենք այս տողերը միայն այն յոյսով, որ դեռ ևս ժամանակը չէ անցել թեմերի հոգեւոր և աշխարհական պատգամաւորներին, որպէս նաև սինդիկ և միաբանութեան ներկայացուցիչներին մեր վերջին խօսքը ասել կաթողիկոսական թեկնածուների մասին:

Իայց նախ ամփոփենք մեր մինչ այժմ ասածները այդ խնդրի վերաբերմամբ:

Դեռ ևս այն ժամանակ, երբ թեկնածուների խնդիրը միայն սաղմալին դրութեան մէջ էր, երբ դեռ ևս ոչ մի ղիթք չէր որոշւած այլ և այլ թերթերի կողմից, մենք վստահացանք առաջին խօսքը արտասանել այդ խնդրի նկատմամբ, պարզ և որոշ յայտարարելով, որ, մեր կարծիքով, կաթողիկոսութեան համար՝ դրութեան բարձրութեան վերայ կանգնած մենք ճանաչում ենք միայն մի անձն՝ անզուգական Մկրտիչ արքեպիսկոպոս Խրիմեանին (Վուրճ 1891 թ. № 9):

Եթէ ամիս առաջ արտայայտած այդ կարծիքը ժամանակով ոչ միայն չը խախտւեց, այլ միայն աւելի ու աւելի ամրացաւ: Մեր այդ կարծիքը կատարեալ համոզմունքի ոյժ ստացաւ, և մենք այդ արտայայտեցինք սրանից չորս ամիս առաջ՝ առաջ բերելով նաև մեր հիմնական պատճառաբանութիւնները (Վուրճ 1892 թ. № 1):

Նոյն այդ ժամանակ, երբ սրբազան Խրիմեանին կաթողիկոսական գահի վերայ բաղմամբ տեսնելու անհրաժեշտութիւնը մեր ընթերցողների համար արդէն բաւականաչափ շեշտւած էր, մենք մեզ թոյլ տւեցինք այն անուններին անցնել, որոնք ամենից առաջ մեր ուշադրութիւնն էին գրաւում՝ երկրորդ թեկնածու լինելու և քառանուն ցանկում տեղ զբաւելու նկատմամբ:

Այն անունները, որ մենք կարծում էինք թէ ընտրողների ուշադրութեան համար ամենից շատ արժանիքներն են ներկայացնում, սոք՝

էին՝ սրբ. Երեմիա եպ. Գալստեան, Արիստակէս եպ. Սեդրակեան, Մատթէոս եպ. Իզմիրլեան և Գրիգորիս եպ. Ալէաթճեան:

Այդ անունները տալուց յետ մենք դեռ ևս անցեալ յունւարին զրաժ մեր այդ յօգւածը վերջացրինք հետեւեալ տողերով՝

«Բայց վճռել յօգուտ մէկի կամ միւսի, որպէս երկրորդ կաթողիկոսացուի, մենք այժմեայ ըոպէում չենք կարող: Դորա համար մեզ հարկաւոր են աւելի լիակատար տեղեկութիւններ, քան ունենք, մասնաւանդ տաճկահայ եպիսկոպոսների նկատմամբ: Մի բան միայն աւելի հաստատ կարող ենք վկայել, որ ուսասահայ եպիսկոպոսներից նա, որը, համապատասխանելով մեր ծրագրի տեսակետին (Խրիմեանական ուղղութեան), ամենից շատ ժողովրդի կողմից պաշտպանութեան վերայ յոյս դնել կարող է, Արիստակէս եպիսկոպոս Սեդրակեանն է:»

Այսպիսով չորս ամիս առաջ մենք մեր այն ժամանակ ճանաչած եպիսկոպոսների մէջ, որպէս երկրորդ կաթողիկոսացու, ծրագրում էինք Արիստակէս եպիսկ. Սեդրակեանի անունը, առանց սակայն որ խնդիրը մեզ համար այնքան պարզաժ համարէինք, որ վստահանալինք մեր այն ժամանակ լաւագոյն համարածին՝ որպէս անպայման երկրորդ կաթողիկոսացու առաջարկել:

Խնդրի ծանրութիւնը, այն պատասխանատուութիւնը որ ծանրանում է հրապարակաօսի ամեն մի խօսքի վերայ, չորս ամիս առաջ մեզ թելադրեցին այդ զգուշութիւնը բանեցնել և զրդեցին մեզ դէպի ուսումնասիրութիւնը և աւելի հիմնական կշռադատութիւնը, նախ քան վերջնական խօսք արտասանելը:

Այդ պահանջը, որ մի բարոյական մեծ պարտականութեան ծանրութեամբ մենք զգացել ենք, արդարացնելի էր. բայց, բացի դորանից, մենք զգում էինք մեզ լաւ դրութեան մէջ անաչառ կերպով վերաբերւելու դէպի խնդիրը, մեզ հեռու զգալով ամեն ճշումից և բազմիցս ապացուցած լինելով մեր ձգտումը՝ մարդկային հնարաւորութեան սահմաններում՝ օրեկտիւ կերպով վերաբերւելու դէպի առաջադրած խնդիրները, հեռու մղելով անձնական համակրութիւններով ղեկավարւելու ամեն մի կասկած:

Բայց օրեկտիւ լինելու համար անձնատրութիւնների խնդիրներում, պէտք է ունենալ ղեկավարող միտք, որով առաջնորդւելով

միայն կարելի է այս կամ այն անձնաւորութեան գերազանցութիւն տալ:

Աւանց պարզելու այդ ղեկավարող միտքը, ոչինչ նշանակութիւն չի կարող տրւել որ և է առաջարկին, եթէ այդ առաջարկը անուններից դուրս ոչինչ չի պարունակում:

Կաթողիկոսի անձնաւորութեան մէջ մենք որոնում ենք ոչ միայն սոսկ անհատական առաքինութիւններ, այլ և այն թէ ինչ զգացումներով ազգի և եկեղեցու գլուխը կապւած է իւր առաջնորդութեան յանձնաժ ժողովրդի հետ: Ի նկատի ունենալով որ կաթողիկոսը լոկ անունի համար չէ, այլ գործունէութեան համար է, մեզ շատ զբաղեցնում է այն խնդիրը, թէ ո՞ր անձնաւորութիւնները ամենից ընդունակն են մեր ժողովրդային գործունէութեան գլխաւոր ոյժերի հետ սերտութիւն ունենալ, ժողովրդային, հասարակական մտքերի և զգացումների արտայայտութիւնները ճիշդ չափերով ըմբռնել, հասկանալ, մարսել և վերարտադրել, և բաւականաչափ ինքնուրոյնութիւն ունենալ՝ նոցա հեղինակաւոր արտայայտիչը հանդիսանալու համար:

Կաթողիկոսը ըստ ամենայնի մի գործիչ է, առաջնակարգ գործիչ, և տարբերում է շատ ուրիշ ասպարէզներում գործողներից նրանով որ նա հրահանգող գործիչ է:

Եթէ այդ ճշմարիտ է—և ինչ կասկած որ այդ այդպէս է,—հապա մեծ սխալ է կարծել թէ ամենայն հայոց կաթողիկոսը մի սոսկ աւանդապահ մարդ պէտք է լինի: Ամենայն հայոց կաթողիկոսը իրաւ որ մեծ աւանդների ունի պահպանելու, եկեղեցական-կրօնական և ազգային իրաւունքների այն աւանդները՝ որ նաեւ այժմեայ օրէնսդրութեամբ նորա գերագոյն վերահսկողութեանն են յատկացրած: Բայց լոկ աւանդապահութիւնը չէ նորա պաշտօնը. և մենք ստորացրած կը լինենք կաթողիկոսի պատմական նշանակութիւնը, եթէ սորա շրջանալիները աւանդապահութեան սահմաններով շրջափակենք: Կաթողիկոսի գործունէութիւնը աւանդներ պահելու սահմաններից անցնում է՝ թէ մեր նախկին օրէնքներով, թէ ներկայ օրէնքներով և թէ ժողովրդի հասկացողութեամբ: Լոկ աւանդներ պահելով չէր որ հռչակեց Ներսէս Վ կաթողիկոսը, լոկ աւանդներ պահելու համար չէր որ ազգը 1884 թ. ընտրեց Ներսէս պատ-

րիարքին: Այդ հասկանալի է ամենքին: Ամեն անգամ, երբ կայ մի այնպիսի անձն, որը լաւագոյն գործունէութեան գրաւականներ է տալիս, ազգը դէպի նա է ուղղում իւր հայեացքները: Աւանդապահութեան կարողութիւնը կաթողիկոսի համար յամենայն դէպս անհրաժեշտ է ունենալ, որպէս միակ միութարուութիւն ի դէպս անգործութեան. բաց այն, ինչին ձգտել է միշտ ազգի լուսամիտ մասը, այդ՝ լուսաւոր գործունէութիւնն է այն իրաւունքների սահմաններում, որ յատկացրած են կաթողիկոսութեան:

Եւ ահա հէնց դորա համար է կարեւոր կաթողիկոսի անձնաւորութեան համար որ նա իւր մէջ անձնաւորացնէ դէպի գործունէութիւնը միող ուղղութիւն, և դորա համար է որ նա իւր անցեալով պէտք է երեւան հանած լինի ընդունակութիւն՝ առօրէական հոգսերից աւելի բարձր ի դէպսներ ըմբռնելու և ի դէպսական նպատակներով զեկաւարեւելու նոյն իսկ գործնական առօրեայ խնդիրներում:

Ահա այս տեսակետից է որ Խրիմեանի թեկնածութիւնը ինքնաբերաբար առաջարկուում է ազգի քւէին, և, հէնց այդ տեսակետիցն է, որ պէտք է գերազանցութիւն տալ՝ իբր երկրորդ թեկնածուի՝ Արիստակէս եպիսկոպոս Սեդրակեանին:

Մինչ վերջնական օրը մենք մեզ ազատ էինք պահել երկրորդ թեկնածուի մասին դրական առաջարկութիւն անելուց, միշտ մտածելով որ մեր տեղեկութիւնների թերութիւնը միւս թեկնածուների վերաբերմամբ բաւականաչափ չի արդարացնում մեր վստահութիւնը դրական առաջարկութիւնների անելու: Այդ պատճառով մենք միանգամայն պաշարիւն կերպով լսում էինք բոլորը, ինչ բերանացի և թէ մասնաւոր նամակներով կամ տպւած խօսքով այս վերջին ամիսները մեր գիտութեանն էր հասնում բոլոր թեկնածուների մասին: Բայց, ամեն ինչ կշռելով, մենք այսօր չենք կարող չը խոստովանել, որ մեր զգոյշաւորութիւնը միմիայն մեզ աւելի համոզեցրեց՝ որ, ներկայ թեկնածուների մէջ, Մկրտիչ արքեպիսկոպոս Խրիմեանից չետոյ՝ Արիստակէս եպ. Սեդրակեանին քւէ տալով ազգը լաւ ընտրութիւն արած կը լինի: